

UČITELJSKI T O V A R Š.

List za šolo in dom.

Izhaja 1. in 15. dne vsakega meseca, in veljá za celo leto 2 gold. 50 kr.,
za pol leta 1 gold. 30 kr.

Tečaj VI. v Ljubljani 15. septembra 1866. List 18.

Učenc o šolskih praznikih.

Počitka čas zlati	Alj naglo odevita
Sedaj mi cvetè,	Poletni nam cvet —
Ko tičku pod nebom,	Bo treba skerbeti
Tak dobro mi je.	Za žetev nam spet.

Ko zopet pokličè
Na delo me čas,
Poslovil, preljubi,
Se bodem od vas.

— o —

Otrok domá in v šoli.*)

Starši, oskerbniki in prijatli šolskih otrok! Sprejmite jih, ktere ste nam bili izročili, po dokončanem šolskem letu spet v svojo skerb. Prepričajte se iz njih napredka, ki ga vam kaže razredba, še bolj pa iz njih vedenja, koliko so se letos po umu izbi-strili in na sercu zboljšali. Sprejmite pa tudi naše sporočilo, ktero vam kaže, da so otroci posebno vaši t. j., naznanja naj vam ne- ktere čertice, iz kterih spoznajte, da je vaša dolžnost skerbeti, da dom pripravi šoli dobro podlago in jo vseskozi krepko podpira, da dom in šola v lepi vzajemnosti dosežeta namen prave otroške odreje. Viribus unitis — t. j. z zedinjenimi močmi — tukaj res veljá. Gotovo je, da le potem, ako dom šoli pravo podlago pripravi, pa tudi šola od domače izreje zvesto podpirana — svojo preime-

*) Iz letnega sporočila glavne deške šole v Loki.

nitno dolžnost vestno spolnuje, je upati, da bode mladost prav odrejena.

1. Kaj naj stori domača izreja, preden pošlje otroka v šolo.

Pervo odredišče otroku je domača hiša. Bog delí otroku življenje po roditeljih, in od njih mora tudi otrok dobivati svojo izrejo po božji naredbi. Sveta dolžnost staršev je, da skerbijo svojim otrokom za živež, pa tudi za odrejo.

Stvarnik sam je vcepil maternemu sercu posebno ljubezen, ktera mater sili svoje otročiče ljubiti; mati, ki zamori to naj blažje čutilo, se odpove ljubeznjivemu imenu maternemu, in žalostno bega red, po katerem spolnuje stvarnik svoje neskončno modre sklepe. Da natorno čutilo roditeljev do njihovih malih še v višem pomenu posveti, je postavil prenovljavec človeškega rodú, božji izveličar Jezus Kristus posebni zakrament, kateri posvečuje starše in otroke v keršansko družino. Moč natorne ljubezni, s ktero je stvarnik roditelje in otroke sklenil, posvečena po moči svetega zakona, je tedaj pravi vzrok, ki daje domači izreji toliko imenitnost in vrednost, da se nikakor ne dà nadomestiti.

Materin živež otroku naj bolj tekne, pa je tudi materna izreja pri njem naj bolj potrebna in naj več izdá. Nezmožni mali potrebujejo, delj kot brezumne živalice, od svojih roditeljev pomoči, da si ohranijo in vterdijo življenje. To pa je ravno očitén opomin stvarnika do svojih namestnikov pri otrocih, do staršev, naj svojim ljubim malim zraven telesne oskerbi zbujajo tudi dušno življenje, ter oživljajo njene moči, um in voljo. V prvi mladosti zamorjeno otroško telo se težko okrepčá; pa tudi dušne moči v mladosti zanemarjene obtičé, — skoraj mertve ostanejo. Kakor se pri otrocih vterjuje moč telesna, tako se mora soglasno buditi in gojiti tudi dušna. Da otroci tega potrebujejo, pričajo sami. Vsako uro skoraj kličejo po telesni hrani; njih telo namreč, še slabotno, hrepení se urno okrepčevati, kar natora pripusti. Tako kličejo pa tudi po dušni hrani. Pogosto nerazumljivo mermljanje malih prosi, naj pomagata mati in oče, da se jim zbudí od stvarnika jim dana dobrota jezika ali govorjenja. Kako vesela sta oče in mati, ko slišita pervikrat iz ust svojega ljubljenčeka svoje ime! Kako nevretni bi morali vendar starši biti, ki bi ne naučili svojih otrok svojega jezika! Kakor je pa dolžnost roditeljev vstreči hrepenenju svojih otročičev, ki jih prosijo izreje, posebno dobrotne zmožnosti, ki človeka loči od živali, tako

je njih dolžnost svojim otrokom skerbeti za izrejo drugih dušnih moči, za katero tudi sami prosijo. Radovednost malih, ki hočejo vse viditi, zlasti, kar se lepo sveti, ali kar je lepo pisano, res je dostikrat že sitna materi ali očetu, toda natori otroški je primerna; razodeva prvo ukaželjnost pri otrocih; priča je, da že v otroških letih je treba zbuhati čutila za vse, kar je lepo, dobro in sveto.

Kal, dovzetnost poštene izreje, ki se že v otroški dobi nahaja, potrebuje tedaj že v nji posebne skerbi, da v rasti ne zastane, ali se celó ne zamori. Žival ima svoj nagon, po katerem se privadi, živeža iskati, to delati, za kar jo je stvarnik vverstil v premodri red vesoljnega stvarjenja; človek pa se mora vsega učiti, in sicer učiti od prvega časa svoje zavesti do smerti.

Pa tudi druga stran človeške nature, spridenost in nagnjenje k hudemu, se kaže že pri otroku.

Tudi ta se otrokom prezreti in pustiti ne sme; sej tudi vertnar v svoji drevsnici malo drevesce urno vravná in priveže, kakor hitro se prične krivičiti, sej tudi vinogradar pri svojih terticah napčnih odrastkov ne sme pustiti.

Zeló bi se tedaj starši pregrešili, ko bi menili, da so svoje dolžnosti do otrok, preden jih pošljejo v šolo, že spolnili, ako jim preskerbé vsaki dan potrebnega živeža, jim napravijo obleko, in jih za ročice vodijo, ter varujejo nevarnosti, in se z njimi norčevaje kratkočasijo. Taki starši pač prezrejo, da ljubi mali nimajo samo telesa, Bog jim je vdihnil tudi neumerjočo dušo, ki se zbuja in svoje moči razodeva v zvezi s telesom, kakor rastejo telesne moči; taki starši prezrejo, da njih otroci niso le prebivavci te zemlje, ampak dediči nebeškega kraljestva.

Domača izreja je tedaj po natornih postavah vstanovljena in po božjem povelji posvečena in v njegovi milosti blagoslovljena prava prav edina odrejníšnica otrok.

Resnično je: „Dajte nam dobrih staršev, in dobra bo izreja otrok“. Starši pa zavoljo pomanjkanja časa, še bolj pa zavoljo pomanjkanja vednosti, potrebne izreje otrokom sami popolnoma dati ne morejo. Njim pomaga torej šola, ki na podlago dalje zida, pomanjkljivosti dopolnjuje in napčnosti po moči popravlja. Šola je tedaj staršem potrebna pomočnica pri izreji otrok, da jim dalje um bistri in za zboljšanje ali poblaženje serca skerbí. Nikakor pa ni šola namestnica staršev, ki bi vso skerb za otroke prevzela; staršev popolnoma nadomestiti ni zmožna. Šola je proti splošni izreji otrok, kakor piše neki učen sedanji pisavec, kar so umetno naprav-

ljeni verti proti našim gojzdom ali sadnim vertom. Umetno napravljene verti so lepota, kjer so; izredé marsikako predobro drevesce, kažejo nam marsikako lepo cvetlico in drevesce iz tujih krajev; ne nadomestijo pa nikoli naših gojzdom, v katerih raste krepki hrast, visoka smreka, košata bukev — nikdar ne bodo nadomestili naših sadnih vertov, v ktere nas zrelo rumeno sadje jako vabi. Šola je potrebna blaga naprava, ki v zvezi z domačo izrejo zamore izobraženje ljudstva in njegovo blagostanje zares lepo pospešiti. Gorjé pa ji, ako jo domača izreja samo pustí!

Šola sme tedaj pričakovati, da ji bodo starši z veseljem pošiljali za poduk zbudjenih, po sercu nepopačenih, v bogljivih otrok.

a) Sila ni nikjer mila ali dobra; pregovor, ki zlasti pri šoli veljá. Malo vspeha je pri šoli pričakovati, ki se mora napolnovati s pomočjo gosposke. Ukleta je že od sirovih staršev do tal; škoduje ji to — se vé v tem oziru — ker očetovo sovraštvo tudi otrok v šolo prinese. Kakšno ljubezen, kakšno zaupanje, in kakšen sad more otrok od take šole imeti? Da bo šola svoj namen doseči móгла, jo morajo starši ljubiti, kot svojo dobrotno pomočnico in to ljubezen do šole otrokom vploditi. Časa napredek, otrokom in staršem zaželena boljša prihodnost res zahteva, naj bi starši svoje otroke prav izredili, kolikor je naj bolj moč. Starši, ki jim je sreča otrok na sercu, gotovo ne bodo zamudili svojim otrokom s pomočjo šole oskerbeti potrebne izurjenosti, s ktero si bodo svoj stan po moči zlahkovali, ter spolnovali namen, ki ga imajo v človeštvu. Kolikor bolj se starši nezmožne čutijo, sami oskerbeti svojim otrokom potrebnega poduka, toliko bolj bi jim imela šola zaželena biti. Je pa, žali Bog! narobe. Naj bolj nevedni, naj bolj nerodni starši naj bolj zanikerno svoje otroke v šolo pošiljajo. Sej ravno s tim, da bolj skerbé, da imajo domá pastirčeka ali zibalčico, kot da bi svojim otročičem paše potrebnih naukov in koristne izreje v šoli privošili, kažejo, da so sirovi in zanikerni. Tudi za domače delo res smejo in morajo starši svoje otroke rabiti; pa skušnja uči, da starši, ki se jim samim malo delati ljubi, naj bolj z delom svoje otroke iz šole zadržujejo. Lepo bo staršem v poznejih letih otrok nadomestil, kar je pri delu s šolo zamudil, ako se bo ravnal po tem, kar se je v šoli naučil. Sej delo otrok, ki jih vabimo v šolo, je pač malo vredno. Res žalostno je, ako otroci sami v šolo prosijo, in jim je starši ne privolijo! Bodi ravno nasproti! Ko vidita skerbna mati in oče, da gre otrok v sedmo leto — ali bolj prav, —

ker starost ne more prav na tanko določiti, kdaj naj otrok šolo prične — kedar starši vidijo, da je um otrokov toliko zbujen, da more sprejemati šolske nauke, začnita mu obetati, da pojde v šolo. Modro mu prigovarjajta, kako bo lepo, ko bo slišal v šoli veliko lepega od Bogá, se naučil lepo brati in pisati. Varujta se neprevidno otroka pred šolo plašiti z zmišljenim popisovanjem šolskih kazni in z drugimi takimi rečmi. Vse to otroku šolo prigraja, da veselje do nje zgubi; — kar pa otrok z veseljem ne stori, malo sadú je od tega pričakovati.

(Prih. dalje.)

Nekoliko o zgodovini.

Spisal F. P.

V življenji vsacega človeka se menjajo različni prigodki, žalostni pa tudi veseli, in vsakemu, kar jih je živelo od Adama do današnjega dne, se je več ali manj imenitnega pripetilo, kar si ne more iz spomina zbrisati, ampak si dobro v njem hrani in z veseljem drugim pripoveduje. Od onega trenutka, ko je bil Bog prva človeka iz raja izgnal in jima pot po širokem svetu pokazal, do tega časa, ko se človeški rod že tako dolgo pri obdelovanji zemlje potí, kaže se nam nepretergana versta imenitnih in važnih dogodbe, ktere so po notranji ali zunanji razmeri razvijale djanja in stan človeškega rodú. Niso nam vse znane, in té, ktere poznamo, nam pripoveduje zgodovina. Naloga zgodovini je tedaj, oznanovati vse, kar se je že zgodilo; to kaže že beseda sama na sebi. Toda taka tirjatev je pač prevelika, da bi ji mogla zgodovina zadostovati, ker preobilo je djanj, ki so se godile na svetu. Vsa djanja pa se delé v dve versté, v dogodbe in prikazni v naravi in v djanja prostega uma človeškega. Perva so le produkt ali doveršek nepremakljivih naravnih postav, in na té se zgodovina le toliko ozira, kolikor zadevajo dela človeške prostosti, ker človek je glavár vsemu vidnemu stvarjenju, in okrog njega se vse drugo suče. Pravi predmet zgodovini je tedaj človek, in sicer razumno delavni človek. V ožjem pomenu nam tudi zgodovina mora to pripovedovati, kar se je po človeku zgodilo, kar je on sam storil; in to so vsi prigodki, ki naravnost zadevajo človeško življenje, kolikor jih je on sam vzrokopal, ali so pa pri njegovi odmembi vidno pripomogli. Perva podlaga človeš-

kemu delovanju pa je družba, ki ima svoj začetek v družini, in teh več združenih napravi državo. Življenje in razmere v državi nam tedaj zgodovina popisuje; kaže nam neprezerljivo versto djanj v državnem življenji, to je taci, ki so bile vzrok tehtnim premembam, ali pa, ki so pripomogle k dosegu namena človeškega bitja, ali pa so ga zadrževale. V tem pomenu nam kaže zgodovina razvitek razmer državnega življenja, pripoveduje nam od naprav, ktere je življenje v družbi vzbudilo; pravi nam, kako in kateri narodi so napredovali, zakaj in kateri zopet so v omiki zaostajali, kaže nam tudi prijazne in sovražne dotike držav in narodov. To je državno-politična zgodovina, in se ne peča samo s popisom prigodkov, ki se vtičejo v pravem pomenu v državno življenje, ampak mora omenjati tudi taci, ki so večkrat k osodi državnega življenja pripomogli. Omenja jih le v poglavitnih delih in sicer toliko, kolikor so bili podlaga ali vzroki naglemu premenu državnega življenja. Na tanko se pa popisuje v drugih zgodovinskih oddelkih, iz med katerih naj omenim le slovstveno in cerkveno zgodovino. Una nam kaže slovstvene izdelke kacega naroda, in našteva možé, ki so si za narod in slovstvo ali književnost zaslug pridobili; ta pa nam razvija osodo, ki jo je imela cerkev in njeni vladarji, pa tudi udje njeni.

Oziroma na obseg tega, kar nam zgodovina popisuje, jo delimo v posebno in občno. Perva nam popisuje ali kako posamesno zgodovinsko prikazen: kaj ji je bil vzrok, kako se je razvijala, kaka je njena razmera proti drugim, in kolika je njena važnost; ali pa nam nepretergano v povesti kaže dogodbe, kojih nasledki so bili važni, ali za kako veliko, ali pa tudi za manjše človeško društvo: za posamesno mesto, za kak narod ali kako državo. Če se nam pred oči stavlja le življenje kakega slavnega moža z ozirom na njegov razvitek, na njegovo delavnost in razmere proti času, v katerem je živel, se imenuje životo- ali življenjepis. — Občna povestnica ali zgodovina pa zbere to, kar je v posamnih posebnih oddelkih zgodovinskih zapisanega, v skupno celoto, in vredí jo po prostoru in času. Ona nas uči spoznavati stan vsega človeškega rodú, kakor se je v časovem teku razvijal, mikal, obražil. Delí se v povestnico starega, srednjega in novega veka; una starega veka se imenuje tudi starega zakona, in obsega vse dogodbe od per-

vih časov do keršanstva, to je do Kristusovega rojstva. S keršanstvom se je stan človeštva močno spremenil, da — popolnoma prenovil, in z njim se začne zgodovina novega zakona, in obsega vse prigodke od Kristusovega prihoda do današnjega dne; znane prekucije na severu, ktere je pričel Martin Luter, in so jih drugi podkurjevali, jo delé v povestnico srednje in nove dobe; je torej za — se obstoječa celota, akoravno se ostanki stare omike tudi v novem času še nahajajo, in na njeni podlagi se je človeštvo v tem veku tako visoko povzdignilo. Povestnico naj novejšega veka pa začinja strašna prekucija v Franciji, ktera je tisučerim ljudem stala življenje; nasledki njeni prežalostno kažejo se še današnji dan med narodi.

Ker je tedaj zgodovina veda, ki nam kaže djanja, ktera so ali za vse človeštvo ali vsaj za velik del važnih nasledkov, našla je tudi o vsakem času in pri vsakem narodu mož, ki so se z njo pečali in se trudili na njenem polji: Sili se nam torej vprašanje: Kteri narod se je prvi pečal s to vedo, in o katerem času? Na to vprašanje odgovoriti ni ravno težavno, in če pogledamo na prvo ljudstvo na svetu, izvoljeno izraelsko, najdemo že zgodovini začetek. Mojzes je pisal petero bukev, in te so zlasti zgodovina omenjenega naroda. On začne pripovedovati o stvaritvi svetá: „V začetku je Bog stvaril nebo in zemljo“ (I. Mojz. 1, 1.), in popisuje potem vse važne dogodbe do svoje smerti. Po njegovem zgledu so tudi drugi Hebrejci, duhovni in letopisci, zapisovali narodno zgodovino v listinah; iz teh zapisnikov so nastale skoraj da ne vse knjige naše o zgodovini starega zakona. Od Mojzesove dobe do današnjega dne se pri vsakem narodu nahajajo sledi tej lepi vednosti, pri drugem bolj, pri drugem manj; in ko je pri kakem ljudstvu že lepo cvéla, ni bilo pri drugem skoraj še nikakoršnega sluha o nji; kmali pa se je spremenilo. Zbudil se je narod, in med drugimi vedami se je tudi zgodovinska jela lepo razcvitati. Hočemo torej narode pregledovati, da spoznamo njihovo pečanje z zgodovino. Od najstareših pa naj se ozremo le na Perzijane in Egipčane. Pri prvih je bilo zgodovinstvo v velikem čislú, česar nas prepričajo perzijanski državni zapisniki, ki so se v Babilonu in Suzi shranjevali, in so jih kraljevi pisarji spisovali. Pri Egipčanih pa je na povelje kralja Ptolomeja II. spisal Maneto zgodovino egipčansko iz listin najdenih v mnogih tempeljnih in iz pesem zgodovinskih. Za temi pa

nastopijo Gerki, prvo ljudstvo, ki se je znanstveno z zgodovino pečalo. Herodot, oče zgodovine, je prvi pokazal pravo pot in postavil svoji zgodovini trdno podlago, nepremakljivo načelo. Spoznal je bil, da pravega izvirka vsaki dogodbi je treba le pri božanstvu iskati, da ima torej zgodovina večni, vedno živ princip ali virnik. On je bil prvi, ki je povzdignil zgodovino med vednosti, in je znal sporočila posamesnih narodov in deželá na jutru v lepo celoto združiti; pokazal je tudi v vseh svojih spisih, da čuje nad človekom neka viša, pravična moč, ki vse visoko ponižuje, nisko povišuje, in to zove on *τὸ θεῖα* ali božanstvo. Pred Herodotom so le tako zvani logografi kake boje i vojske popisovali, toda brez vsega reda. Vendar pa on ni družega pisal, kot to, kar je le slišal; Tukidid pa, drug zgodovinar gerški, je popisal dogodbe, ki jih je sam doživel. Tako zgodaj, če ne že pred, so se pečali z zgodovino tudi Rimljani; toda vsi zapisniki, ki so jih bili letopisci zapisali, so se pozgubili, in kar so obsegali, nam poznejši zgodovinarji le nekoliko pripovedujejo, n. pr.: Fabij, Pictor, Katon. Pravo zgodopisje i zgodovinstvo se pa pri Rimljanih začne v zadnjih letih rimske republike ali ljudovlade; zgled prave doslednosti nam je Cezar; po tem Salust, ki popisuje boje z Jugurtom; Livij popisuje zgodovino rimsko od leta 754. pr. Kr.

— V srednji dobi so se posebno Bizantinci z zgodovino pečali; še celó plemenitaši je niso zasramovali, ampak skerbno in marljivo so jo obdelovali. Na zahodu so se z njo do 12. stoletja le duhovniki ukvarjali, ki so legende in povesti svetnikov spisovali, tudi listine in letopise, toda le v latinskem jeziku. V maternem jeziku zgodovinska dela spisovati so začeli na severji; ko so se pa o preselitvi narodi bolj premikali, se je ta navada tudi na jug zanesla. — Kteri narod se je pa v novi dobi s to vednostjo naj bolj pečal? Da narod, ki ima bogato slovstvo, tudi zgodovine ne zanemarja, je jasno; da imajo tedaj Nemci celo kopo izverstnih zgodovinarjev, se samo umé; naj torej dalje o njih molčim! Na jugu so Italijani prvi umetniki; in čeravno so v naj novejši dobi v slovstvu za drugimi narodi nekoliko zaostali, so vendar zgodovinsko polje kaj marljivo orali; imenujem naj le kardinala Baronija in Sarpija. Enako čislana je zgodovina tudi pri Francozih, ki so jo že v 13. stoletji gojili. Slavni zgodovinar tukaj je Bossuet, nesrečnik Voltaire i. dr. In pri Slovanih? V 11. in 12. stoletji

že (1056 — 1116) je živel v Kiev-u na Ruskem Nestor, ki je pisal letnike v rusko-slovenskem jeziku, in je zastavil začetek zgodovini pri Slovenih; rokopis njegov je našel Herberstein, rojen Vipavec, v Moskvi. Drugi Slovani pa so se, kakor z drugimi, tako tudi z zgodovinsko vednostjo pozno jeli pečati. Temu se ni čuditi, ker podjarmljeni od družih, tujih in mogočnih narodov so jim morali streči in služiti. Ko so pa nekoliko oproščeni iz dolzega spanja se zbudili, so se z vedami, torej tudi z zgodovino bolj soznanili in sprijaznili. Vsak posamesen narod slovanski ima več ali manj učenih zgodovinarjev; tako pri Čehih Palacky; pri nas Slovencih Hicinger in Terstenjak.

Naj odgovorim še vprašanju: Kaj koristi nam vednost zgodovinska? — Kakor različne so vede, ki jih gojimo, tako mnogoverstna je tudi korist njihova. Ené bistré nam um, ené blažijo naše serce; med temi posebno zgodovina. Te se torej pridno učiti, je za vsakdanje življenje zelo koristno. Kdor hoče námreč sedanost prav razumeti, mora se ozirati v preteklost; ona mu kaže, kako so se reči tako osnovala, kakor so sedaj; razodene mu njihove korenine in pravila, po katerih so rastle. Preteklost je tedaj zerkalo sedanosti; ker imenitna djanja sedanjega časa se pogosto skladajo ne le v vzrokih, ampak tudi v razvitku in v nasledkih. Iz tega se lahko spoznajo pota, ki so tukaj peljale k dobremu, tamkaj zopet k slabemu, in zato je tudi zgodovina zvesta vodnica pri ravnanji v sedanjih razmerah. Stari Rimljani že so ji rekli „magistra vitae, lux veritatis — učenica življenja, luč resnice“; in mi, ki toliko stoletij pozneje živimo, bi jo zanemarjali? Nikakor ne, ampak skerbno in pazljivo prebirajmo liste njene, in iz njenih predalov zajemajmo naukov, ki bodo nas vodili varno po poti našega delovanja. Vsakdanja skušnja sama že nas prepriča, kako malo se ljudje ozirajo v preteklost, ki bi jim v marsikteri zadregi dobrih podukov dajati môgla. Kdo je pač tako kratkoveden, ki ne bi spregledal, da čisto mala iskrica mnogokrat napravi velikanski ogenj, ki cela mesta spremeni v pusto pogorišče? Če pomislimo na tridesetletno vojsko, koj prašamo po vzroku, zavoljo kterega se je toliko kervi prelilo. In kaj je vzbudilo francosko prekucijo, kaj vojsko letošnjo? Prašamo li po vzrokih, in jih zvemo, se ne bomo čudili, da zavoljo malovredne reči se toliko kervi preliwa? A če tudi ni pri učenji zgodovine djanska ali praktična korist prava, izvirata vendar iz nje dva zelo imenitna

nauka za nas, da namreč duševna moč vselej več premore kot telesna, in da navadno vsa nesreča, ki zadeva vladarje ali posamesne narode, izvira iz zadolženja tistega, ki ga zadeva, ako ne nastane naravnost iz naravnih prekucij. Ako se človek tega živo prepriča, mora se tudi s sovražniki za resnico in pravico, ter za vse, kar je človeštvu koristno, hrabro boriti. Zgodovina prežene boječnost, in varuje nas prevelike zaupnosti, pametnemu daje serčnost, ker mu kaže od ene strani nevarnosti, ki mu pretijo, od druge mu pa tudi ponuja pomočke, s katerimi se more braniti. Zgledi slavnih mož, imenitnih državnikov, mogočnih vladarjev, hrabrih vojskovodjev in navdušenih pesnikov napolnujejo naša serca z občudovanjem, in nas oserčujejo jih posnemati.

Na noge torej tudi vi mladi učitelji! vzemite v roke povestnico občno, ki sta nam jo spisala Vertovec in Verne, cerkveno, katero nam je sestavil Hicinger; berite zgodovino o Slovencih in drugih narodov slovanskih, in cepite dobre in potrebne nauke, ki jih zajemate iz nje, tudi v mlada serca, da jih pripeljete in vodite na pravo pot v življenje, da si pridobite zaupanje pri bratih in častno ime pri prihodnjikih!

Pomenki

o slovenskem pisanji.

XXXIII.

D. Težak je začetniku že prvi razred moške sklanje; ali še teži mu mora biti drugi, in vse „klasje z domačega polja“ stavim v poklon tistemu, kateri mi jasno razloči zgleda „klās in trāk“ z raznimi oblikami in po vseh opombah od *a* do *i* in celó do *j*! Krušicu samemu se smili, torej pravi §. 14: »der jüngere Anfänger möge sich nur die Anmerkungen: *c*), *g*), *h*), *i*) und *j*) dieser Abtheilung und die aufgestellten Muster aneignen« — češ, druge reči so le „für den älteren Anfänger!“

O. Precej dobro je razložil to reč Janežič, in po njem naj se je učita oba; mi pa jo zdaj pustimo.

D. To bi pa vendar rad vedil, zakaj piše Krušič pri zgledu *b*) v dajavniku in mestniku edinstva „trakovi in pri

trakovi“, in zakaj pravi v opombi: »Fehlerhaft sind die im Wem- und Ortsfalle der Einzahl in der Schrift üblichen Formen trakovu«. Kopitar ima v dajavniku pač obe obliki, ali Metelko, Potočnik imata edino in pravilno trakovu, in zdi se mi, da se je ta oblika v sedanjem slovstvu vstanovila.

K. Miklosič piše §. 289: »die von kop. 232. neben tatovi angeführte dativform tatovu, die auch met. 178. 179. bietet, ist unrichtig«.

D. V tem je učenec huji od učitelja, da ta pravi „unrichtig“, uni pa „fehlerhaft“; v tem sta si pa enaka, da nobeden ne pové, zakaj bi se ne smelo pisati sinovu, stanovu, tatovu, pri trakovu i. t. d.

O. Res je laže reči: to je napak, tako ni prav, kakor pa: tako je prav, to-le ni napak. Kaže se, da razlagajo nekateri množnik *ov* iz *u*, in da se jim preširno ali prepolno zdi pisati v daj. *-ovu*, torej pišejo *-ovi*. Staroslovenščina rabi v tem sklonu res *-ovi*, novoslovenščina si je pa, kakor si prej omenil, vstanovila v dajavniku skozi in skozi *u* pri moških in srednjih imenih, bodi si z množnikom ali brez njéga. Ker se množnik *ov* po družih sklonih vdava brez ozira na sklonilo, p. rod. sin-*ov-a*, trak-*ov-a*, druž. s sin-*ov-om* i. t. d., zakaj bi se ne smel vdévati tako tudi v dajavniku? In ker se sedanja gotova pisavo s tem le béga, in bi sim ter tje le dvomljiva biti utegnila (sinovi, tatovi, trakovi, dnevi, daj. edin. ali imen. množ. i. t. d.), čem jaz torej raji ostati pri dosedanji gotovi ter pisati tudi v prihodnje v daj. edin: sinovu, bregovu, dnevu i. t. d.

XXXIV.

D. Razne so oblike tega razreda; ali niso morebiti razni tudi njihovi poméni? Ali je vse eno, naj pišem tatje ali tatovi, trakí, trakje, trakovi, dni ali dnevi, pri volih ali voléh, v koncih ali v koncéh?

O. Premalo sem premišljal to reč in premalo opazoval narod, da bi znal na to prav odgovoriti. Važna je gotovo, in prav bi bilo, da bi jo naši slovničarji preiskali, razjasnili in določili. Kar vém, je doslej pisal o tem le Potočnik. Da izvedó njegove misli jezičniki kterikoli, beri če tudi po nemški, kár uči o teh oblikah in njih pomenih v slovnici svoji str. 15. 16. (2. Aufl. 1858)!

D. §. 8. piše Potočnik: 11. »Viele Hauptwörter nach dem Muster **B.** (kós-á-ú, das Stück) können in der Vielzahl in der Bedeutung einer Gesamtheit als eine Art Collective gebraucht werden, in welchem Falle sie auch eine eigene Biegungsform für die Vielzahl annehmen. Im Deutschen pflegt man in solchen Fällen das Geschlechtswort wegzulassen; z. B. Ich handle mit Bändern; im Slowenischen in Krain haben wir einen eigenen Biegungsausgang dafür: traki prodajam, statt trakove, oder s trakmi kupčujem, statt s trakovi. Solche Collective werden nach folgenden zwei Mustern — možjé, trakovi — abgeändert . . .

12. Wenn solche Wörter nicht als Collectiva gebraucht werden, so richten sie sich nach dem Muster **B.** z. B. Darí berem, pa dans sim komaj tri darove dobil: ich sammle Gaben, habe aber heute kaum drei Gaben erhalten. Traki prodajam, pa sim še le štiri kratke trakove prodal: ich verkaufe Bänder, habe aber nur vier kurze Stücke (Bänder) verkauft. Po germéh se zajci skrivajo, pa boš v desetih germovih (oder germih) komaj eniga dobil: die Hasen verstecken sich in Gersträuchen, du wirst aber in zehn Sträuchen kaum einen finden. Der nämliche Unterschied ist zwischen zobjé und zobovi; lasjé und lasovi; tatjé und tatovi u. s. w.

13. Auch mehrere Wörter nach dem Muster **A.** pflegen in der collectiven Bedeutung vom Dativ der Vielzahl angefangen sich nach dem Muster trakovi zu richten; z. B. vóli sim kupil, ich habe ein Paar Ochsen gekauft; daj volém jesti! gib den Ochsen zu fressen! v koncéh pase, er weidet an den Enden (der Aecker); to je s cvekmi pribito, das ist mit Holznägeln angeschlagen; s koliko cvéki, mit wie viel Nägeln, u. s. w.

O. Nuj nuj, Krušic moj! Dokaj lepe tvarine je to, zlasti za tacega, ki je mnogo se kretil med narodom slovenskim.

Šolsko blago.

Težke bolj znane kovine so dalje:

7. **Cinek** je sivkast, in se nahaja v Angliji, Nemčiji, na Ogerskem Poljskem in Koroškem.

8. **Nikel** je bel, in se dobiva s kufrom in z arsenikom združen na Českem, Saksonskem, pa tudi na Ogerskem, na Francoskem in v Angliji.

9. **Svinec** je sive barve in 11krat toliko težak, kakor voda. Kopljejo ga na Koroškem, Kranjskem, Českem in Ogerskem, pa tudi na Nemškem.

10. **Železo** je naj bolj navadna pa naj bolj potrebna kovina.

11. **Bismut** je rudečkast, in se dobiva na Českem in Ogerskem, pa tudi v Nemčiji, Franciji in Angliji.

12. **Kobalt** rudečkast in siv, in se nahaja na Štajerskem in Ogerskem, Nemškem in Švedskem.

13. **Antimon** plavkast; se dobiva na Štajerskem, Tirolskem in Českem, na Nemškem in Francoskem.

14. **Magnan** je belosiva in prav mehka in kerhka kovina. Naj več ga je na Nemškem.

15. **Volfram** je sivkast in se dobiva v nekterih železih rudah v Nemčiji in Angliji.

16. **Molibden** je plavosiv, leskeč in kerhek, in se nahaja z žveplom združen po Českem, Ogerskem in na Nemškem.

17. **Krom** je siv in kerhek, in je rad v železni rudi na Štajerskem, v Škociji in Ameriki.

18. **Uran** je siv, in se lepo po malem dobiva v kaki kislini na Saksionskem in Angleškem.

19. **Titan** je tamno siv, in se le po malem nahaja v apnenku na Koroškem, Štajerskem, Českem in na Nemškem.

20. **Vanad** rudečkast, in se dobiva v nekterih rudah v Sibiriji in Ameriki.

Iz številjenja. Janez in Tonče sta tergala jabelka, in Janez reče Tončetu: „Daj mi dva tvojih jabelk, in potem jih bom imel še enkrat toliko, kakor ti.“ „Naka“, pravi Tonče, „daj mi raji ti tri od tvojih jabelk, da jih bom imel potem trikrat toliko, kakor ti.“ — Koliko jabelk je imel vsaki?

Narava in človek

v svoji pravi složnosti.

Spisal Živkov.

(Dalje.)

Da pa žerjav kaže in daje zgled lastne pokornosti, je biku sam rad podložen in ga očivestno časti. Pohaja ga v hlevu in stoji mirno po koncu kraj njega. Na dvorišču gre dve stopinji za njim ko strežnik; zapleše tudi včasih okoli njega, in se mu tako čelarno priklanja, da gledavce smeh sili. In tako časti vsakega mlajšega bika, kateri pride na mesto prodanega staršega. Zdi se mu tedaj, da je to njegova dolžnost, da je takemu velikanu pokoren, ko sam tirja, da je druga žival njemu pokorna. Tako se obnaša več let, dokler ga pitaven vol, ktereга hoče miriti, ne prebode.

Vse to kaže, da žerjav ne ljubi samo pri sebi reda, temuč da je temu prepametnemu tiču prirojen nek nagon, neka močna ljubezen do občnega reda, ktera ga silno priganja tudi pri drugi živali za složnost poskerbeti, naj veljá, kar hoče. To pa je bolj po pameti, ko po sebičnem nagonu, in se ne nameri pri nobeni drugi živali.

Vse dozdaj povedano poterjuje skušnja in spričuje učenost. *) — Sedaj pa pojdimo za stopinjo više, da še več zvemo, naj se ravno neverjetno zdi tistim, kateri hočeje vse došlatati; barem ni nasprotno in nespodobno dosedanji posvetni skušenosti.

*) Natanše svedoštva se berejo v F. G. Danmerovem časopisu l. 1861. in v stoterih tam imenovanih knjigah.

18.

Naj prvo pogledimo na ljubeznjivo mično zavezo sv. Frančiška s tiči, kakor nam jo razlagajo njegovi življenjepisci.

Ko gre prvičkrat na alvernsko goro, ga okrožuje truma tičev, kateri se mu na glavo, rame, persa in roke vsedajo, in razodevajo svoje veselje nad njegovim prihodom s kriljenjem in pikanjem. To mu storijo drugokrat, ko se tje prišlemu božje rane vtisnejo; posebno vdan mu je en sokol. Kedar prihaja ponoči ura, o kateri Francišek vstaja k molitvi, mu sokol že rožljá in rožljá pred durmi. Ko pa svetnik bolj onemaga, ga pustí dalje spati, in ga raho budí še le proti solnčnem vzhodu. Od podobne nježnosti smo že predi čuli.

Ko je Francišek v Sieni obetežal, mu podari nek žlahtnik živega, ravno vlovljenega bažana. Ta se mu tako priserčno pridruži, da noče več oditi. Spuščajo ga v goricah, pa jaderno priletí spet k Francu. Podarijo ga pozneje nekemu znancu, ki je bolenika pogosto pohajal — ali pri temu ne pozoblje več zernica; ta ga prinese nazaj, in ko svetnika zagleda, se razveseli in zopet rad zoblje.

Nekdaj čuje sv. Frančišek slavca v vertu peti, in velí sobratu Leonu, naj tudi Bogú prepeva, ko se pa sobrat s slabim glasom izgovarja, prepeva sam do večera, dokler opešan ne poreče, da ga je tiček prekosal. Potem reče ptici, da naj mu zletí na dlan, pohvali njeno lepo petje, jo nakermi in odpusti, pa ne odide, dokler ji ne zapové. Kaj podobnega se bere od sv. Roze limajske.

Na riečkem jezeru mu podari ribič živo vodno ptico. Derži jo nekaj časa v roki, in jo potem spustí — ali ptica ne odleti. Na to moli dolgo zavzet, jej velí odleteti, in jo blagoslovlja. Očitno vesela splava ptica v višavo.*)

Naj bolj čudovitna pa je tista znana pridiga, katero je ptičem govoril v svoji priprosti visokosti. Ko namreč enkrat dosti tičev po tleh in germovji zbranih zagleda, reče pajdašema postati, ker ima tim bratecom nekaj povedati. Nato gre prek trate med nje, in nobeden ne pobegne. „Moji brateci tičeki!“ tako začne, „lepo zahvaljajte svojega stvarnika, ker vas je tako veselo in krasno obdaroval, da lahko nad zemljo v zračje

*) Tu mu tudi dajo ravno vlovljeno veliko ribo, katero nekaj časa derži in zopet spustí v vodo, ali riba ne zgine z mesta, temuč plava pred njim, kakor bi ga ne mogla ali ne hotla zapustiti; blagoslovljena še le gre v vodo. Pis.

na višave splavate, kar nobena druga stvar ne more; vam je dal ročno truplice in perotic dvoje; vas je podučil si staviti gnjezdica prezala po vam odmenjenih gorah, livadah in drevesnih veršičih. O predober je Bog do vas!“

Novice.

Z ukazom slavnega c. k. državnega ministerstva 29. maja t. l. s št. 4137 oklicuje se razstava učilnih reči za mednarodno pariško razstavo v prihodnjem letu. Kdor misli kaj takih reči poslati v razstavo, naj jih zadnji čas do konec mesca decembra t. l. pošlje slavnemu c. k. državnemu ministerstvu, in naj določi, ali hoče poslano reči po dokončani razstavi nazaj, ali jih pripusti za druge očitne namene.

— 7. preteč. m. je umerl slavno znani nemški pedagog Friderik Adolf Disterweg. Ž njim je zgubilo nemško šolstvo in učiteljstvo svojega prvega učenjaka. Slava njegovemu spominu!

Na Dunaji snujejo pripravniško napravo (Pädagogium) na brezverni (racionalistiški) podlagi, kakor eden ondotnih listov pravi. To dela mestni odbor v velikem mestu katoliškega cesarstva, katero ima k vsemu temu devet desetih katoliškega prebivavstva! Eden odbornikov je o posvetu za to reč izlegel ta-le rek: „Veda ne pozná nobene domovine in nobene vere!“ Hoch, verli dunajski patriot! Minerva in njen čuk take modrosti nista zmožna. („Dan.“)

Iz Ljubljane. Razglas prečastit. tukajšnjega knezoškofijstva 28. preteč. mesca s št. ^{1086/}₂₆₅ naznanja, da bo letos 25. in 26. t. m. učiteljsko spraševanje, h kateremu naj pridejo vsi nastopni učitelji, kateri imajo še spričalo za podučitelja, pa tudi, kateri hočejo doseči pripravnost za glavne šole, in so že 20 let stari, in že naj manj tri leta služijo. Prinesejo naj s seboj od okrajnega šolskega ogledništva zapečateno priporočilno pismo, v katerem naj bo tudi njih kerstni ali rojstni list in pedagogično spričalo, ter naj se s tim pismom oglase pri slavnem vodstvu normalne glavne šole že 24., ali saj pred 8. uro zjutraj 25. t. m. v tukajšnji pisarnici normalne glavne šole. Spraševalo se bode iz nauk, ki so zapovedani v malih in glavnih šolah in iz dotičnih navodov, kako podučevati, in iz cerkvene godbe. — Učiteljem pa, ki so sicer že bili pri tem spraševanju, pa zanemarijajo omikanje sebe samega, se bode v prihodnje tudi ukazovalo, da še enkrat pridejo k temu spraševanju.

(Razpisano darilo.) Prečastitljivo ljubljansko škofijstvo 22. vel. serp. to-le razglasuje:

Korar tukajšnjega stolnega kapitela Jožef Poklukar, ki je umerl 7. sušča t. l., je v svojem pristavku v poslednji volji 26. kim. l. 1862. to-le volil, kakor besedno nasledva: „S pristavkom volim dve sto in zopet sto gold. a. v. ko darilo za delo brez prikrajšanja lastinske pravice tistima pisavcema iz med duhovstva ljubljanske škofije, ktera bota po presodbi prečastitljivega gospoda knezoškofa in

dveh od njih v ta namen izvoljenih móž naj bolj ši in bližnje naj boljši poljudne bukve za čedno odrejo (das beste und nächst beste populäre Erziehungsbuch) saj v štirih letih po moji smerti doveršila. Te bukve naj se spišejo v slovenskem jeziku, kolikor se naj bolj more po domače in priserčno, in naj pred naj bodo namenjene staršem. Tehtniše ločine ali nabadke naj pojasnujejo primerne besede iz sv. pisma, pregovori in kratke prigodbe, kolikor je moč naj jih bogaté gojilne vodila in nauki za spodobno obnašo (mit medizinischen Regeln und Belehrungen für den Anstand); pa tudi ne, da bi jih preobširnost pristudovala, in naj torej ne znašajo čez 12—15 tiskanih pol. Kolikor je moč, naj imajo nizko ceno“. — Tisti častiti duhovni te škofije (tedaj samo ti! „Tov.“), ki imajo veselje in zmožnost, bukve za lepo odrejo pisati po misli in odkazih ranjega korarja Jožefa Poklukarja, naj se prav kmali tega dela lotijo, ter naj o pravem času dozorjeni spisni sad svojega prizadevanja v kn. škofijsko pisarnico dajo, da ga presodi, ter izreče, ali mu od imenovanega ranjega v ta namen odloženo darilo gre, ali ne gré, in da se naj boljemu rokopisu dá privoljenje za natis. („Dan.“)

— 26. t. m. ob 5. popoldne bo odbor „Slovenske Matice“ v mestni dvorani imel 4. sejo, in drugi dan, t. j. 27. t. m. bo ravno tu 2. občni zbor „Slovenske Matice“, kateri dan bo pred zborom ob 8. zjutraj v stolni cerkvi slovesna sv. maša, zvečer pa v čitavnici „beseda“.

— Gosp. dr. H. Mitteis, vodja tukajšnje višje gimnazije, je šel 9. t. m. v svojo novo službo na Dunaj, in na njegovo mesto v Ljubljani je začasno postavljen gosp. Jakob Smolej, profesor pri ravno tej gimnaziji.

Učiteljska služba

je razpisana pri glavni deški šoli v Loki (Bischoflak) z dohodki 367 gold. 50 kr. av. velj. Prošnje za njo naj se ravna do slavne c. k. vlade, in naj se do 10. okt. oddajajo pri preč. ljubljanskem knezošk. konzistoriju. Prosivec morá znati tudi orglati.

Prememba v učiteljskem stanu.

G. Jožef Stöckl, učitelj v normalni glavni šoli v Ljubljani, je 4. t. m. umerl. R. I. P.!

Na znanje.

Vsi Tovarševi spisi so njegova lastina in lastina č. g. g. dopisovavcev. Kdor se tega blagá kaj pritakne, ne dobi dobrega imena. „Tovarš“.

Listnica. Nekterim gospodom, ki so poslali napevov za „Tov.“: Hvala! Bomo dali komu, da bo pregledal, in potem pride pri priloznosti na versto.

Odgovorni vrednik:

Andrej Praprotnik.

Natiskar in založnik:

Jož. Rudolf Milic.